

Павлик Володимир Петрович

кандидат технічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу економіки і політики аграрних перетворень
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Україна

ОБГРУНТУВАННЯ ПРОЦЕСУ СТИМУЛЮВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ СІЛЬСЬКИХ ГРОМАД

***Анотація.** На основі системного аналізу даних встановлено величину додаткового доходу необхідного для стимулювання інклюзивного розвитку економіки сільських громад. Наведено закономірності у зміні показників, які характеризують мікро, малі, середні, великі територіальні утворення.*

***Ключові слова:** громада, стимулювання, закономірності.*

Інклюзивний розвиток економіки сільських громад характеризується зростанням витрат на соціальний захист населення, що призводить до збільшення видатків з бюджету, і у разі їх перевищення над доходами виникає дефіцит коштів, який вказує на неефективне державне управління, не цілеспрямоване використання фінансових, виробничих ресурсів, соціальної та ринкової інфраструктури.

Основними джерелами доходу має бути збільшення обсягів виробництва й реалізації продукції. Для цього необхідно мати стимул до праці. Відомо, що чим високий одержаний результат в процесі господарювання, більше виробленої та реалізованої продукції тим відповідно більша оплата праці робітників зайнятих у ньому. Стимулювання цього процесу, виділення додаткових коштів за доброякісну роботу завжди мало на меті довгострокове заохочування до праці робітників, сумлінне виконання ними своїх обов'язків, досягнення поставлених результатів, що сприяло ефективному економічному, соціальному і політичному розвитку країни. Нині спостерігається безсистемне виділення коштів з бюджету країни на виробничі, соціальні, політичні потреби населення, що вказує на відсутність пріоритетів у її економічному розвитку. Про державну допомогу, стимулювання процесу господарювання задіяних у

ньому суб'єктів на рівні державних програм соціально-економічного розвитку регіонів відзначається недостатньо через дефіцит коштів у державному бюджеті. Враховуючи, що в результаті реформи децентралізації адміністративно-територіального устрою країни сформовано нову стратегію її економічного розвитку, спрямовану на створення об'єднаних територіальних громад, забезпечення процесу їх укрупнення, переходу від низької до високої доходності, прибутковості, цілеспрямованого використання коштів, ресурсів дослідження з стимулювання інклюзивного розвитку економіки сільських громад є актуальним, оскільки визначає подальші пріоритети, перспективи, бажані результати у виробництві й реалізації продукції з огляду на економічні, соціальні, політичні умови господарювання. У зв'язку з цим пропонується:

– зосередити дослідження на визначенні фінансових показників, які характеризують інклюзивний розвиток сільських громад, що належать до мікро, малих, середніх та великих утворень;

– обґрунтувати перехід мікро утворень до малих, а від них до середніх, великих, що дасть змогу встановити фінансове забезпечення інклюзивного розвитку економіки сільських громад, виявити необхідне стимулювання, зокрема визначення величини доходів, які перевищуватимуть видатки та даватимуть змогу одержати профіцит, необхідний для стабільного фінансування, певного рівня витрат на оплату праці, соціальні відрахування;

– визначити функцію стимулювання інклюзивного розвитку економіки сільських громад, яка відобразатиме величину додаткового доходу в процесі господарювання мікро, малих, середніх та великих територіальних утворень;

– встановити закономірності у зміні фінансових показників, що дасть змогу прогнозувати можливий стан інклюзивного розвитку економіки, здійснювати її стимулювання.

Новизна дослідження полягає у постановці проблеми, методах її розв'язання, обґрунтуванні бажаних результатів стимулювання інклюзивного розвитку економіки сільських громад. Відмінним є розгляд процесу укрупнення сільських громад для аналізу господарювання яких прийнято загальні підходи, які ґрунтуються на типології, виділення мікро, малих,

середніх та великих територіальних утворень, визначення функції стимулювання, додаткової величини доходу, необхідної для здійснення господарської діяльності, встановленні закономірностей між витратами на оплату праці населення, відрахуванням на соціальний захист, витратами на бюджетні програми, величиною видатків з бюджету, трансфертів і одержаним доходом. Високий рівень господарювання сільських громад, про що вказує рівень рентабельності, визначений економічний ефект, досягається цілеспрямованим використанням ресурсів, стимулюванням інклюзивного розвитку сільських громад, переходу їх за величиною доходу на якісно новий рівень господарської діяльності.

Практичну значущість має використання системного підходу в обґрунтуванні процесу стимулювання інклюзивного розвитку економіки сільських громад, основним принципом якого є перехід від часткового до загального на основі характерних закономірностей між показниками їх господарювання, що дає змогу передбачати економічні, соціальні, політичні зміни в господарській діяльності, визначати бажані умови для її здійснення, удосконалювати державне управління.

Узагальнюючи дослідження із стимулювання інклюзивного розвитку економіки, її суб'єктів відзначимо, що вчені зосереджують увагу на існуючому стані їх господарювання, використовуючи статистичні дані, проте ними недостатньо приділяється обґрунтуванню методичних, теоретичних положень із визначення додаткових доходів в процесі трансформації, залежно від умов господарської діяльності та можливого прогнозування. Так, у монографії [2] за редакцією В.С. Кравціва, І. З. Сторонянської, запропоновано методичні підходи до оцінювання доходів, видатків з бюджету об'єднаних територіальних громад, проведено статистичний аналіз, який показує існуючий їх стан господарювання, зроблено висновок, що розвивати економіку територіальним утворенням необхідно не завдяки трансфертів, допомоги з державного бюджету, а збільшенням власних доходів: "Основною метою адміністративно-фінансової децентралізації в Україні є досягнення фінансової незалежності регіонів, а відтак – прискорення їх економічного

розвитку. Реалізація цього завдання передбачає збільшення власних доходів регіонів, темпи росту яких мають переважати темпи росту трансфертів із державного бюджету." [2]. Безумовно одержані вченими результати можуть бути використані для обґрунтування процесу стимулювання інклюзивного розвитку економіки сільських громад. Теоретичні й практичні положення потрібно розвинути у напрямі оцінювання укрупнення територіальних утворень, аналізу можливого їх нового, якісного стану в результаті перетворень, прогнозування розвитку економіки суб'єктів господарювання, які досліджуються. Доцільним вважаємо використання методологічних положень з визначення умов господарювання сільських громад, оцінюючи їх у соціальному, економічному та політичному вимірах у монографії О.М. Бородіної [1]. Зазначене вказує на необхідність подальших досліджень у визначеному напрямі.

Результатом від стимулювання процесу інклюзивного розвитку економіки сільських громад є якісно новий їх стан. Так, в процесі укрупнення, зменшення нерівномірності за кількістю мікро, малих, середніх та великих утворень, наведених у табл. 1, зростає величина доходів, що вказує на зростання внесеного капіталу, об'єднання ресурсів та цілеспрямоване їх використання, більше виробляється й реалізується продукції, є стимул до подальшої праці.

Таблиця 1

**Фінансові показники, які характеризують процес стимулювання
інклюзивного розвитку економіки сільських громад**

Показник, од. виміру	Значення показника залежно від типу територіального утворення			
	Мікро	Малі	Середні	Великі
Qв, %	125	150	175	200
Qр, %	83,33	100	116,66	133,33
Y, %	75	90	105	120
Qр/Qв, %	66,66	66,66	66,66	66,66
К, млн. грн	21,85375	26,22	30,59525	34,966
Опр, млн. грн	10	12	14	16
Вбп, млн. грн	43,375	52,05	60,725	69,4
Всз, млн.грн	2,115559	2,538671	2,961783	3,4
Д, млн.грн	54,4945	65,3934	76,2923	87,2

Продовження таблиці 1

Тр, млн. грн	8,653176	10,81647	12,97976	15,1431
Вб, млн. грн	44,369	50	58	62,81
П, млн. грн	10,12541	15,4	18,29	24,39
Р, %	22,8	30,1	32	38,83

Позначення: Q_v – обсяг виробництва продукції, % Q_r – обсяг реалізації продукції, %; Y – обсяг нереалізованої продукції, %; Q_r/Q_v – товарність продукції, співвідношення обсягів реалізації й виробництва продукції, %; K – внесений капітал, млн. грн; $Опр$ – витрати на оплату праці, млн. грн; $Вбп$ – витрати на бюджетні програми, млн. грн; $Всз$ – відрахування на соціальний захист, млн. грн; $Д$ – доход, млн. грн; $Тр$ – трансферти, млн. грн.; $Вб$ – видатки із бюджету, млн. грн; $П$ – профіцит або дефіцит, млн. грн; $Р$ – рівень рентабельності господарювання, %.

Важливим в процесі укрупнення утворень є визначення додаткової величини доходу, наведеного у табл. 2. При переході від нижчого до вищого рівня можливий новий якісний стан, який розкриває стимулювання інклюзивного розвитку економіки, додаткове залучення коштів на підвищення соціальної, економічної, політичної складової перетворень, досягнення бажаних доходів у довгостроковому періоді.

Таблиця 2

Визначення додаткового доходу на стимулювання інклюзивного розвитку економіки сільських громад

Тип утворень	Значення показника доходу залежно від кількості утворень								
	N	Д	N	Д	N	Д	N	Д	Дс
Мікро	27	1471,4	9	490,5	9	490,5	9	490,5	10,9
Малі	7	457,8	13	850,1	7	457,8	7	457,8	16,77
Середні	1	76,3	7	534,05	13	991,8	7	534,05	30,2
Великі	1	87,2	7	610,4	7	610,4	13	1133,6	35,2

Позначено: N – кількість утворень, одиниць; $Д$ – доход, млн. грн; $Дс$ – додатковий доход на стимулювання інклюзивного розвитку відповідної одиниці територіального утворення визначено за формулами (1 - 4):

$$Дс \text{ мікро} = Д \text{ одиниці малі} - Д \text{ одиниці мікро} = Д_0 = 10,9; \quad (1)$$

$$Дс \text{ малі} = [(Д \text{ 13 одиниць малі} - Д \text{ 9 одиниць мікро}) / 13 \text{ одиниць малі}] - Д_0; (2)$$

$$Дс \text{ середні} = [(Д \text{ 13 одиниць середні} - Д \text{ 7 одиниць малі}) / 13 \text{ одиниць середні}] - Д_0; \quad (3)$$

$$Дс \text{ великі} = [(Д \text{ 13 одиниць великі} - Д \text{ 7 одиниць середні}) / 13 \text{ одиниць великі}] - Д_0; \quad (4)$$

де $Д_0$ – доход необхідний для перетворення з одного типу утворень в інший за рівнем зростання.

За даними табл. 2, на рис. 1 побудовано функцію стимулювання інклюзивного розвитку економіки сільських громад.

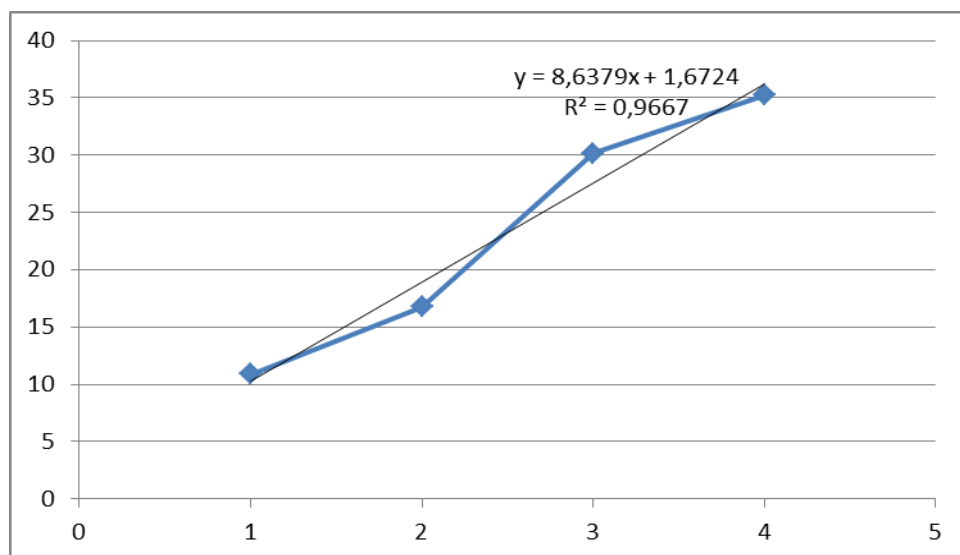

Рис. 1. Функція стимулювання інклюзивного розвитку економіки сільських громад

Встановлено, що додатковий дохід на стимулювання інклюзивного розвитку при збільшенні на одиницю, вказаного на рисунку відповідного типу територіального утворення зростає на 8,64 млн. грн.

Процес інклюзивного розвитку супроводжується переходом з нижчого рівня утворень у вищий. При цьому існує певна закономірність (5 – 14) у зміні показників, що характеризують відповідні стани – існуючого і можливого на основі стимулювання інклюзивного розвитку цих утворень.

Закономірність між витратами на оплату праці населення і одержаним доходом для існуючого стану визначено за рівнянням регресії:

$$\text{Опр} = 0,18346 * \text{Д} + 0,002745; \quad R^2 = 1. \quad (5)$$

Закономірність між відрахуванням на соціальний захист населення і одержаним доходом для існуючого стану визначено за рівнянням регресії:

$$\text{Всз} = 0,039228 * \text{Д} - 0,0251; \quad R^2 = 0,99. \quad (6)$$

Закономірність між витратами на бюджетні програми і одержаним доходом для існуючого стану визначено за рівнянням регресії:

$$\text{Вбп} = 0,795759 * \text{Д} + 0,011907; \quad R^2 = 1. \quad (7)$$

Закономірність між величиною видатків з бюджету і одержаним доходом для існуючого стану визначено за рівнянням регресії:

$$Вб = 0,580856 * Д + 12,644; \quad R^2 = 0,99. \quad (8)$$

Закономірність між трансфертами і одержаним доходом для існуючого стану визначено за рівнянням регресії:

$$Тр = 0,19844 * Д - 2,16039; \quad R^2 = 1. \quad (9)$$

Закономірність між витратами на оплату праці населення і одержаним доходом для можливого стану визначено за рівнянням регресії:

$$Опрс = 0,18346 * Дсо + 0,002745; \quad R^2 = 1; \quad (10)$$

де *Опрс* – витрати на оплату праці населення в процесі стимулювання інклюзивного розвитку економіки сільських громад; *Дсо* – дохід в процесі стимулювання, $Дсо = Дс + Д$.

Для порівняння змін, які відбулися наведено результати проміжних розрахунків у табл. 3.

Таблиця 3

Результати визначення витрат на оплату праці населення в процесі стимулювання інклюзивного розвитку економіки сільських громад

Показник, од. виміру	Значення показника залежно від типу територіального утворення			
	Мікро	Малі	Середні	Великі
Дсо, млн.. грн	65,3945	82,1634	106,4923	122,4
Опр, млн.. грн	10	12	14	16
Опрс, млн.. грн	12,0	15,076	19,54	22,458

Закономірність між відрахуванням на соціальний захист населення і одержаним доходом для можливого стану визначено за рівнянням регресії:

$$Всзс = 0,039228 * Дсо - 0,0251; \quad R^2 = 0,99; \quad (11)$$

де *Всзс* – відрахування на соціальний захист населення в процесі стимулювання інклюзивного розвитку економіки сільських громад.

Для порівняння змін, які відбулися наведено результати проміжних розрахунків у табл. 4.

Таблиця 4

Результати визначення відрахувань на соціальний захист населення в процесі стимулювання інклюзивного розвитку економіки сільських громад

Показник, од. виміру	Значення показника залежно від типу територіального утворення			
	Мікро	Малі	Середні	Великі
Дсо, млн.. грн	65,3945	82,1634	106,49	122,4
Всз, млн.. грн	2,1156	2,5387	2,962	3,4
Всзс, млн.. грн	2,54	3,198	4,15238	4,776

Закономірність між витратами на бюджетні програми і одержаним доходом для можливого стану визначено за рівнянням регресії:

$$Вбпс = 0,795759 * Дсо + 0,011907; \quad R^2 = 1. \quad (12)$$

де *Вбпс* – витрати на бюджетні програми в процесі стимулювання інклюзивного розвитку економіки сільських громад.

Для порівняння змін, які відбулися наведено результати проміжних розрахунків у табл. 5.

Таблиця 5

Результати визначення витрат на бюджетні програми в процесі стимулювання інклюзивного розвитку економіки сільських громад

Показник, од. виміру	Значення показника залежно від типу територіального утворення			
	Мікро	Малі	Середні	Великі
Дсо, млн.. грн	65,3945	82,1634	106,49	122,4
Вбп, млн.. грн	44,369	50	58	62,81
Вбпс, млн.. грн	52,0502	65,394	84,754	97,413

Закономірність між величиною видатків з бюджету і одержаним доходом для можливого стану визначено за рівнянням регресії:

$$Вбс = 0,580856 * Дсо + 12,644; \quad R^2 = 0,99. \quad (13)$$

де *Вбс* – видатки з бюджету в процесі стимулювання інклюзивного розвитку економіки сільських громад.

Для порівняння змін, які відбулися наведено результати проміжних розрахунків у табл. 6.

Таблиця 6

**Результати визначення видатків з бюджету в процесі стимулювання
інклюзивного розвитку економіки сільських громад**

Показник, од. виміру	Значення показника залежно від типу територіального утворення			
	Мікро	Малі	Середні	Великі
Дсо, млн.. грн	65,3945	82,1634	106,49	122,4
Всз, млн.. грн	44,369	50	58	62,81
Всзс, млн.. грн	44,297	50,63	56,96	63,29

Закономірність між трансфертами і одержаним доходом для можливого стану визначено за рівнянням регресії:

$$Tpc = 0,19844 * Dco - 2,16039; \quad R^2 = 1. \quad (14)$$

де *Tpc* – трансферти в процесі стимулювання інклюзивного розвитку економіки сільських громад.

Для порівняння змін, які відбулися наведено результати проміжних розрахунків у табл. 7.

Таблиця 7

**Результати визначення трансфертів в процесі стимулювання
інклюзивного розвитку економіки сільських громад**

Показник, од. виміру	Значення показника залежно від типу територіального утворення			
	Мікро	Малі	Середні	Великі
Дсо, млн.. грн	65,3945	82,1634	106,49	122,4
Тр, млн.. грн	8,653176	10,81647	12,97976	15,1431
Трс, млн.. грн	10,82	14,14	18,97	22,13

Визначено профіцит від процесу стимулювання інклюзивного розвитку економіки сільських громад для мікро - 14,8; малих – 21,7; середніх – 31,7; великих – 38,2 млн. грн, відповідно економічний ефект становить 4,7; 6,3; 13,4; 13,8 млн. грн.

Викладено теоретико-методологічні положення, які розкривають процес стимулювання інклюзивного розвитку економіки сільських громад виходячи із системного аналізу та синтезу наявної економічної інформації,

закономірностей у зміні показників, що характеризують мікро, малі, середні та великі територіальні утворення,

На основі порівняння показників мікро, малих, середніх та великих утворень, характерного для інклюзивного розвитку принципу укрупнення, збільшення доходів малозабезпеченої категорії, переходу від низького до високого рівня, встановлено величину додаткового доходу необхідного для їх стимулювання.

У перспективі за рахунок стимулювання інклюзивного розвитку економіки сільських громад можливо забезпечити якісно новий рівень соціальних, економічних, політичних перетворень, обґрунтувати їх ефективність.

Список джерел:

1. Інклюзивний сільський розвиток в Україні: монографія / за ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України О.М. Бородіної ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – Електрон. Ресурс. – К., 2020. – 257 с.; табл., рис. – Режим доступу : <http://ief.org.ua/docs/mg/330.pdf>
2. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / за ред. Кравціва В. С., Сторонянської І. З. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України, 2020. 531 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).